

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Edukace vězňů se specifickou kulturou

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Bohumíra Lazarová, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Luboš Kudlička

Brno 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je původní a zpracoval jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil autorská práva (ve smyslu zákona č.121/2000 Sb. O právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským).

V Brně, dne 3. března 2009

.....
Podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí práce doc. PhDr. Bohumíře Lazarové, Ph.D. za pedagogickou a odbornou pomoc při zpracování diplomové práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
I Teoretická část.....	8
1 Vězeňská služba České republiky	8
1.1 Vývoj vězeňství	8
1.2 Vězeňský systém v ČR.....	10
1.3 Výkon trestu odnětí svobody.....	13
1.4 Program zacházení.....	15
1.5 Duchovní služba ve věznicích	20
2 Edukace	24
2.1 Edukace ve specifických podmínkách věznice	25
3 Organizovaný zločin.....	29
3.1 Organizovaný zločin ve světě.....	29
3.2 Ruský organizovaný zločin	35
3.3 Ruské vězeňství	40
3.4 Tetování a argot ruských vězňů:.....	41
3.5 Pronikání ruského organizovaného zločinu do ČR	43
II Praktická část.....	45
4 Specifika chování ruskojazyčných vězňů – dotazníkové šetření.....	45
4.1 Cíl práce.....	45
4.2 Výzkumné otázky	45
4.3 Metody výzkumu.....	46
4.4 Složení respondentů.....	47
4.5 Data a jejich vyhodnocení	48
4.6 Shrnutí a diskuse.....	53
4.7 Závěr.....	55

Seznam literatury:	57
Resumé:	59
Summary	60
Anotace	61
Abstract	61
Bibliografický záznam	62
Přílohy:	63

ÚVOD

Tématem práce je edukace ruskojazyčných vězňů v českých věznicích, se zaměřením na využívání programů zacházení. Dále se zabývám jejich vztahem ke spoluvězňům a vězeňskému personálu.

Za svoji dlouholetou činnost u Policie ČR jsem se mnohokrát setkal s pachateli trestné činnosti pocházejícími ze států bývalého Sovětského svazu. Uvědomoval jsem si určitou odlišnost v chování těchto osob danou jejich etnickým původem, specifickou kriminální minulostí a pobytem v ruských vězeních.

Tato práce přináší některé poznatky o chování ruskojazyčných vězňů v našich věznicích. Mnohdy se o nich šíří velké fámy a ničím nepodložená tvrzení. Vybral jsem proto pro výzkum několik věznic na území České republiky, kde mají zkušenosti s chováním těchto vězňů.

Cílem je zjistit a popsat specifické chování ruskojazyčných vězňů v českých věznicích. Jejich vztah k edukaci, jejich chování vůči ostatním spoluvězňům a vězeňskému personálu.

Praktický význam práce spatřuji v získání uceleného souboru informací, které budou popisovat možnosti edukaci a chování ruskojazyčných vězňů ve specifickém prostředí věznic a mohou být využity jak pracovníky vězeňské služby, tak pracovníky Policie ČR.

Práce je rozdělena do kapitol. V první kapitole se zabývám historií a vývojem vězeňství ve světě, dále pak vězeňstvím v ČR, kdy vysvětluji organizaci výkonu trestu odnětí svobody a zejména programy zacházení s vězni. Zabývám se zde rovněž problematikou duchovenské služby ve věznicích. Druhá kapitola pojednává o edukaci v obecné rovině, dále pak o edukaci specifických skupin ve vězení. Třetí kapitola vysvětluje vznik organizovaného zločinu a zejména organizovaný zločin v bývalém Sovětském svazu. Dále pak poměry v ruských věznicích, které jsou důležité pro pochopení chování ruskojazyčných vězňů v našich věznicích.

V metodologické části nejprve stanovím cíl práce a jako metodu sběru informací volím dotazník. Dále uvádím stručné charakteristiky jednotlivých

vězeňských pracovišť, které jsem si vybral k výzkumné práci. Poté rozebírám jednotlivé dotazníkové otázky ve vztahu k odpovědím z jednotlivých vězeňských zařízení. Závěrem vyhodnotím získané poznatky.

I Teoretická část

1 Vězeňská služba České republiky

Každý společenský systém se vždy musím vyrovnat se skupinou lidí, kteří nedodržují dané normy a jejichž chování ohrožuje život a majetek slušných a poctivých občanů.

1.1 Vývoj vězeňství

Vězeňství prošlo v dějinách velkým vývojem. Dříve byla prvotním cílem trestu odplata. Chápáno tehdejšími viděním světa je přece spravedlivé, aby pachatel trpěl stejně jako jeho oběť. Trest měl i morální rozměr, tzn., že existuje „spravedlnost“, která bojuje proti zlu. Častým trestem bylo například useknutí ruky, vypálení zločineckého znamení či vyříznutí jazyka. Je zajímavé, že například na veřejné popravy, které probíhaly ve větších městech, se vždy sešlo velké množství lidí, preventivní dopad však neměly skoro žádný. Často byli dokonce poctiví měšťané ještě v davu okradeni.

Poměry ve věznicích byly velmi neutěšené. Špatné životní podmínky, špatná strava, téměř žádné lékařské ošetření. Vězni byli ubytováni po velkých skupinách v nevyhovujících podmínkách. Samozřejmě o nějaké „výchovné práci s uvězněnými“ nebylo ani řeči. Dozorci rovněž nebyli pro práci s vězni zvláště školeni. Někdy se chovali k uvězněným velmi hrubě, což samozřejmě zadržovalo příčinu k různým nepokojům. Velmi často byly uplatňovány fyzické tresty jako důtky, spoutání, samovazba, půst o chlebu a vodě.

První náznaky toho, že trest není odplatou, ale má být spojený s výchovou a napravením odsouzeného je patrný až v 16. století (Netík, 1997, s. 28).

V Anglii bylo několik reformátorů, kteří nechtěli vězně pouze trestat, ale i vychovávat. Byly navrženy na tehdejší dobu převratné změny – cely pouze pro několik osob, vězni měli být motivováni pro práci a sebevzdělávání. Měla být odstraněna zejména velká negramotnost.

Rovněž v USA se potýkaly s velkým nárůstem zločinnosti. Mezi přistěhovalci do Nového světa byli také zločinci, kterým ve staré vlasti hrozilo uvěznění a těžký trest. Nejznámější jsou dva systémy které se zaměřovaly již na nápravu pachatelů, a to pensylvánský a auburský, Ovšem, každý poněkud jiným způsobem.

Pensylvánský systém z roku 1790 byl založen na totální izolaci odsouzeného v cele. Snahou bylo přimět pachatele, aby o svém činu přemýšlel, uvědomil si svoji vinu a změnil svoje chování vůči společnosti. Nebyl zde tedy uplatněn fyzický trest, ale snahou již bylo dosáhnout určitého uznání viny.

Auburský systém vzniká v roce 1816. Znamenal částečnou změnu uvedeného pensylvánského systému, kdy k izolaci docházelo pouze v noci a další novinkou bylo, že vězni se zúčastňovali společné práce. Zajímavostí je, že během práce nesměli spolu mluvit. Dochází však už k určité kategorizaci vězňů a to na skupinu nejtěžších vězňů s totální izolací, dále pak skupinu méně narušených s totální izolací tří dnů v týdnu a skupinu nejméně narušených – napravitelných, kteří byli ve společných celách a pracovali ve skupině (Netík, 1997, s. 30).

Oba systémy ani zdaleka nebyly dokonalé, je však pozitivní, že byla velká snaha o nějakou změnu systému vězeňství. Oba systémy však zjevně vykazují ještě mnoho nedostatků. Z osob, které byly podrobeny pensylvánskému systému, jich velká část v prvních dvou letech zemřela. Netík uvádí, že tento pokus „přežily“ z 80 pouze 2 osoby.

Ani druhý, auburský systém, není příliš humánní, nevím, jakým způsobem dozorcí bránili odsouzeným, aby spolu mluvili. Novinkou zde však je už určitá kategorizace vězňů, kterou můžeme chápat jako snahu individualizovat každého vězně a zaměřit se na ty osoby u kterých je předpoklad určitého výchovného zlepšení.

Oba vzory vězení posloužily pro rozšíření dalších variant, zvaných progresivní, z nichž nejznámější je anglická varianta, která spočívala na výchovném přístupu. Vězni byli hodnoceni body a mohli tak zmírnit svůj trest. Dalším byla irská varianta, která používala diferencované formy, kdy pokud odsouzený činil postupy

v resocializaci, trest mohl být zmírněn přechodem na další plánovanou etapu. Tyto dva systémy - samovazba a progresivní stály na počátku současných penitenciářích a resocializačních systémů (Stankowski, 2004, s. 36).

1.2 Vězeňský systém v ČR

Trestní politika a penitenciární filozofie v českých zemích byly až do poloviny 18. století motivovány ne snahou o nápravu pachatele, nýbrž odplatou za nezákonné jednání na jedné straně, a přísností trestu dosáhnoutí prevence na straně druhé. Určitým přelomem se stává rok 1765, kdy císařovna Marie Terezie provedla určitou reorganizaci soudnictví. Velkou novinkou byl zákaz mučení při výslechu. Ale až nový trestní zákoník z roku 1787 přinesl převratnou změnu v náhledu na funkci trestu. Trest měl již sloužit k nápravě pachatele a nebýt jen pomstou. Tato změna je myslím zásadní a ovlivnila vývoj vězeňství u nás snad až do dnešních dnů.

V roce 1865 dochází k podřízení věznic přímo ministerstvu spravedlnosti a byl jmenován generální inspektor věznic. Vězňové byli rozdělováni do disciplinárních tříd, které byly navzájem prostupné dle chování vězňů. Odlišovaly se navzájem systémem výhod a sankcí. Čím vyšší třída, tak tím byly výhodnější podmínky. Vězeň, který byl způsobilý a to zejména ze zdravotních hledisek, tak musel vykonávat přikázanou práci. Část vězňů pracovala pro věznici, část pro soukromé subjekty. Je tedy vidět, že i v 19. století se vězeňství snažilo vychovávat vězně prací a také se, možná, chovalo tržně. Vždyť věznice jsou subjekt jako každý jiný.

Dle struktury existovaly věznice okresních, krajských a zemských soudů. Pro vězně bylo rovněž povinné vzdělávání a to zejména pro ty osoby, které neměli základního vzdělání. Jejich výdělek připadl státu, ale byl tu systém určitých nadvýdělků (Netík, 1997), který byl založen pro zručné a schopné pracovníky a umožňoval určité přivydělání. Část z něho byla vězni dokonce ukládána a obdržel ji až po skončení trestu. Je to určité zabezpečení vězňů po jejich propuštění, kdy je čekalo nelehké zařazení do společností. Na svoji dobu myslím, velmi pokrokový nápad.

Určitým paradoxem je, že politici vězňové, kterých mělo Rakousko asi hodně, nemuseli vůbec pracovat a dokonce mohli nosit ve vězení svůj civilní oděv.

Dá se tedy říci, že v Rakousku byla snaha o určitou nápravu vězně a i první pokusy o vzdělávání vězňů. Velký kus práce v tomto směru vykonal pater František Josef Řezáč, který se zabýval reformací penitenciárního systému. Jeho nejznámějším dílem je *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*, které vzniklo roku 1853. V díle je kritizován již shora uvedený systém „mlčení“ ve věznicích. Je však velkým zastáncem Gentské třídní soustavy. Vězni byli rozděleni do čtyř tříd podle míry zavinění – I. těžcí zločinci, II. prvovězněni za závažnější trestné činy, III. motivační třída pro postoupivši z předchozích dvou a IV. pro mladší a polepšené. Rozdíl mezi nimi je dán v délce kontumačního ubytování při příchodu, možnosti styku se spoluvězni, způsobu nakládání s odměnou za práci a v četnosti návštěv. Velmi propaguje také tzv. filadelfský systém, kde jsou odsouzení umístěni samostatně, ale setkávají se v práci či při vzdělávání (Mítáš, 2007, s. 17). Jeho krédem bylo, aby věznice odsouzené nekazily, ale aby je polepšovaly. K tomu, myslím, není co dodat i dnes, po více jak 150 letech.

Poměry ve věznicích se mění po roce 1918, kdy byly nově vybudovány instance justiční správy. Vzniká nově institut podmíněného odsouzení, soudnictví pro mládež. Vzniká nové třídění vězňů podle povahy spáchaného trestného činu. Tresty, které nepřevyšovaly jeden rok, vykonávali vězňové ve věznicích krajských nebo okresních soudů

Druhá světová válka a nacistická okupace změnila situaci v tom, že veškeré vězeňství přešlo do správy gestapa. Myslím, že zde nemusím podotýkat, že o žádnou výchovu či nápravu nešlo. Je to velmi smutná kapitola našich dějin, kdy vězením prošla spousta statečných lidí, kteří se nebáli postavit německé zvlí a teroru.

Po skončení války je schválen zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky a dále zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Oba dva zákony jsou již velmi ideologizované a to ze strany tehdy vedoucí Komunistické strany Československa, i když je pravdou, že se na jejich vytváření podílely i jiné politické strany

Výkon trestu odnětí svobody se zásadním způsobem změnil v roce 1951 na základě Vězeňského řádu, který jako výnos ministra spravedlnosti vycházel ze zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. Zanikly všechny dosud platné domácí řády trestních ústavů a způsob zacházení s odsouzenými splýnul se způsobem zacházení s osobami drženými v táborech nucené práce. Je samozřejmé, že tato cesta nebyla cestou humanizace vězeňství a snahou o výchovu a vzdělání uvězněných. Cíl byl naprosto opačný. Klasifikace a diferenciací odsouzených pozbyla penitenciární význam upřednostněním ideologických principů KSČ a stala se prostředkem diskriminace a represe uplatňované zejména vůči politickým vězňům. <http://www.ad.vscr.cz/news_files/PhDr._Ales_KYR.doc> (navštíveno dne 20. 2. 2009).

V roce 1952 dochází k nové reorganizaci vězeňství, pod dozorem ruských poradců, kdy vznikají nové předpisy výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňství je přesunuto pod pravomoc ministerstva národní bezpečnosti.

V roce 1965 byl vydán nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb., který s výjimkou požadavku duchovní péče obsahoval požadavky, které vyplývaly ze Standardních minimálních pravidel zacházení s vězni, vydanými radou OSN. Vzniká nově Sbor nápravné výchovy, který je organizován dle vojenských pravidel.

Po roce 1989 dochází k zásadním změnám. Vzniká nová koncepce rozvoje vězeňství, která vycházela z moderního pojetí vězeňských systémů ve světě. Trest plní na jedné straně represivní funkci a ochraňuje společnost před pachatelem, na straně druhé však usiluje o znovuzáčlenění odsouzeného po jeho propuštění do civilního života.

Základní principy, od nichž se koncepce vězeňství odvíjela, lze charakterizovat jako:

- depolitizace vězeňství,
- demilitizace vězeňství,
- decentralizace vězeňství,
- humanizace vězeňství.

V současné době jsou v platnosti:

Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

1.3 Výkon trestu odnětí svobody

O tom, do kterého vězeňského zařízení bude odsouzený zařazen, rozhoduje soud a uvádí své rozhodnutí v rozsudku.

Ukládání a výkon jednotlivých trestů upravují ustanovení Trestního zákona č. 140/1961 Sb.

Výkon trestu je podle tohoto zákona rozdělen do čtyř typů věznic:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

Jak je z názvů patrné, nejmírnějším typem věznice je věznice s dohledem. Zde se dle zákona zařazují pachatelé trestné činnosti, kterým byl uložen trest za trestný čin z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

Věznice s dozorem má již přísnější režim a jsou do ní zařazováni odsouzení, kterým byl uložen trest za spáchání trestného činu z nedbalosti a který byl již ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu.

Věznice s ostrahou je určena pro pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

Posledním typem je věznice se zvýšenou ostrahou, která je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi, kterému byl za zvlášť závažný trestný čin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

Zde je dobré uvést další ustanovení tohoto zákona, které se týká pachatelů, kteří mají uložen trest vyhoštění, nebo ochranné léčení v ústavní formě. Tito nejsou zařazováni zpravidla do věznice s dohledem a s dozorem. Důvodem jsou zřejmé bezpečnostní důvody a možná rizika.

Pro lepší orientaci v uvedených typech věznice bude dobré uvést, co vlastně jednotlivé typy věznic odlišuje:

Věznice s dohledem:

- pohyb: volně v prostoru věznice, ložnice se nezamykají,
- práce: mimo věznici, bez dohledu vězeňské služby,
- volný čas: i mimo věznici, případně za účasti pracovníků vězeňské služby,
- návštěvy: 1x týdně bez dohledu, 1 x za 14 dní vycházka na 48 hodin,
- balíček: 1 x za 2 týdny.

Věznice s dozorem:

- pohyb: v prostoru věznice volně, v době spánku se ubytovny zamykají,
- práce: nepřímý dohled vězeňské služby, lze povolit volný pohyb k práci,
- volný čas: lze povolit i akce mimo věznici,
- návštěvy: 1x za 2 týdny zpravidla bez dohledu, vycházka 1 x za měsíc na 24 hodin,

- balíček: 1x za měsíc.

Věznice s ostrahou:

- pohyb: pod dozorem vězeňské služby ve věznici, ubytovny zamykány,
- práce: pracoviště uvnitř nebo střežená vnější,
- volný čas: v prostorách věznice,
- návštěvy: 1x za měsíc pod dohledem vězeňské služby,
- balíček: 1x za 2 měsíce.

Věznice se zvýšenou ostrahou:

- pohyb: stále pod dozorem vězeňské služby,
- práce: uvnitř věznice, střežená vnější pracoviště, nebo v celách,
- volný čas: ve věznici pod dohledem pracovníka vězeňské služby,
- návštěvy: 1x za 6 týdnů,
- balíček: 1x za 3 měsíce (Bajcura, 1999, s. 157).

Jak jsem již uvedl, budou ruskojazyční vězni umístováni vzhledem k trestu vyhoštění do třetího a čtvrtého typu věznice, tedy s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Tomu bude samozřejmě přizpůsoben i program zacházení.

1.4 Program zacházení

Termín „program zacházení“ má ve vězeňství již svoji historii. V roce 1934 schválila Společnost národů soubor pravidel pro zacházení s vězni. Dne 10. 12. 1948 Valné shromáždění OSN přijalo „Všeobecnou deklaraci lidských práv“. Požadavek na ochranu vězňů před špatným zacházením je obsažen zejména v článku 5 Deklarace. Uvádí se v něm, že: „Nikdo nesmí být mučen nebo podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“.

Na 1. kongresu OSN v roce 1955, který se týkal prevence zločinnosti a zacházení s pachateli, byla schválena Standardní minimální pravidla zacházení s vězni a postupy jejich účinné realizace. Jsou v ní vytýčeny obecné a základní principy pro zacházení s vězni.

Vytváření programu zacházení je v současné době upraveno v ustanoveních zákona č. 169/1999 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody, dále pak vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody a v neposlední řadě Metodickým listem č. 20/2007, který upravuje principy a pravidla zacházení s odsouzenými s cizím státním občanstvím.

Jedná se o resocializační program, na kterém se podílí hned několik pracovníků vězeňské služby. Cílem takto vzniklého programu vytvořeného pro konkrétního vězně je vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci (Sochůrek, 2008, s. 44).

Jak jsem již uvedl, současné vězeňství je založena na komplexních vzdělávacích a motivačních programech, které povedou k výchově, nápravě odsouzeného a jeho pozdějšímu znovu zařazení do společnosti.

Po nástupu do vězení je odsouzený zařazen na přijímacím oddělení. Zde dle zákona pobývá zpravidla 1 týden, kdy je podroben řadě pohovorů a vyšetření s cílem zjištění jeho současného zdravotního stavu, stupně vzdělání, osobnostních předpokladů apod. Shromážděné údaje musí obsahovat následující údaje:

- základní data o osobě odsouzeného, o jeho trestném činu a uloženém trestu,
- lékařská doporučení, upozornění na nutná omezení a zdravotní rizika ve vztahu k pracovním, učebním, sportovním a dalším důležitým aktivitám odsouzeného,
- důkladná sociální anamnéza,
- psychologická charakteristika odsouzeného včetně analýzy jeho schopností, potřeb a záměrů i požadavků, rovněž tak postojů ke spáchanému trestnému činu a uloženému trestu,
- podstatné problémy, rizika, obtíže, překážky, které lze důvodně předpokládat při propuštění odsouzeného na svobodu po odpykání trestu odnětí svobody (Hála, 1999, s. 13).

Na základě těchto vyšetření je pro něj zpracován návrh na program zacházení. Podílí se na nich speciální pedagog, psycholog, sociolog, sociální pracovník, vychovatel, vychovatel terapeut a pedagog volného času.

Jsou v něm zahrnuty:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciálně výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů.

Na vytváření programů zacházení se podílejí tyto profese:

- speciální pedagog je odborný zaměstnanec, který metodicky usměrňuje výkon práce vychovatelů a pedagogů volného času, dále odpovídá za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy,
- psycholog je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programů zacházení,
- sociolog zajišťuje analytickou a poradenskou činnost na úseku personální práce, výkonu trestu a vnějších vztahů v rámci dislokace věznice,
- sociální pracovník provádí samostatnou sociální práci, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do občanského života,
- vychovatel terapeut realizuje individuální a skupinové terapie,
- pedagog volného času realizuje individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné, eventuálně podle odborností a kvalifikace i terapeutické, rukodělné, sportovní a kulturní činnosti (Sochůrek, 2008, s. 26).

Velmi podstatnou skutečností je, že zvolení programu, který je vytvořen za pomoci psychologa, speciálního pedagoga a dalších specialistů, je pro odsouzeného nepovinnou záležitostí. Nabídka a výběr z alternativ programů vychází z možností věznice. Přitom nemusí jít o výběr celého programu, ale jeho částí. Výběr programu stvrdí odsouzený podpisem. Alternativy jsou voleny tak, aby ve svém formativním důsledku byly rovnocenné. Kombinace alternativ umožňují sestavit programy v potřebné míře individualizované (Zákon č. 169/1999, § 36).

Pokud odsouzený nezvolí žádnou alternativu z předložených programů je zařazen do minimálního programu zacházení. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného (Zákon č. 169/1999, § 37).

Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí:

- zaměstnání,
- práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice,
- pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí:

- vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, a odborným učilištěm,
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu).

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, zejména:

- terapeutická (zejména sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie),
- sociálně právní poradenství,
- trénink zvládnání vlastní agresivity.

Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.

Při nabídce alternativ programu zacházení je věznice povinna využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků, které vyžadují aktivní přístup odsouzených a obsahují prvky sebeobsluhy.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem.

Tyto programy jsou samozřejmě nastaveny zejména pro české vězně, u kterých je předpoklad, že se po vykonání trestu zařadí do společnosti.

V současné době je však v platnosti Metodický list č. 20/2007, kterým se stanoví principy a pravidla zacházení s odsouzenými s cizím státním občanstvím.

Je vytvořena funkce koordinátora pro zacházení s cizinci. Koordinátor má za povinnost dodržovat tyto zásady ve vztahu k cizojazyčným vězňům:

- zásada oddělení umístění recidivistů od prvoodsouzených,
- zásada společného umístění podle společného státního občanství či jazyka /samozřejmě se zřetelem na bezpečnostní riziko/,
- zásada aplikace historicko-politicko-náboženského kontextu a aktuální mezinárodní situace,
- zásada sledování atmosféry ve skupině společně ubytovaných cizinců (zjišťování nenormálních vztahů ve skupině),
- zásada navrhování vytypovaných cizinců do seznamu MPN/analýza charakteru trestné činnosti a dále analýza osobnosti odsouzeného /.

Po době strávené v přijímacím oddělení jsou vězni dále rozděleni do cel. Zde se uplatňuje možnost odsouzeného zařadit do některé ze tří skupin vnitřní diference. Podmínky pro tuto diferenciaci jsou uvedeny v Řádu výkonu trestu odnětí svobody. Zpravidla se však vězeň umísťuje do druhé skupiny. Cílem tohoto třídění je určitá motivace odsouzených.

V uvedeném Řádu výkonu trestu odnětí svobody se v § 39 uvádí, že do první přístupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem.

Do druhé přístupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem.

Do třetí dostupné skupiny vnitřní diferenciacce se zařazují odsouzení, kteří převážně:

- program zacházení neplní nebo jej odmítají,
- neplní svoje povinnosti,
- chovají se v rozporu s vnitřním řádem.

Prostupné skupiny vnitřní diferenciacce tvoří ucelený systém pozitivní motivace odsouzených. Ve vnitřním řádu se stanoví podrobnější podmínky vnitřní diferenciacce tak, aby odsouzený mohl být během výkonu trestu na základě změn v přístupu, plnění programu zacházení, plnění povinností a chování a jednání v souladu, či nesouladu s vnitřním řádem postupně zařazován do jednotlivých skupin.

Tato diferenciacce také prošla určitým vývojem. Mohli bychom ji rozdělit na:

- diferencování odsouzených podle právních kritérií (toto řešení má v sobě určité nebezpečí vytváření skupin s homogenní trestnou činností, což vyvolává velkou odolnost vůči vlivům působení personálu věznic,
- diferencování odsouzených podle věkových kritérií,
- diferencování odsouzených podle osobnostních kategorií,
- diferencování odsouzených podle kvality jejich chování ve výkonu trestu odnětí svobody – systém progresivní diferenciacce (Kohoutek, 1996).

Z uvedeného přehledu je patrný vývoj diferenciacce od hrubého rozdělení podle právní kvalifikace jednání odsouzených až po skutečně progresivní systém založený na chování jedinců ve výkonu trestu.

1.5 Duchovní služba ve věznicích

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, podstatnou změnou v českém vězeňství byl nový Vězeňský řád, který jako výnos ministra spravedlnosti vycházel ze zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. Jsou jím zrušeny veškeré dříve vytvořené vnitřní řády věznic, a co je nejdůležitější, dochází ke sjednocení způsobu zacházení s vězni ve věznicích s osobami drženými v pracovních táborech.

Je jasné, že v takovýchto podmínkách nemohla být prováděna ani duchovní služba. Komunistický režim se snažil co nejvíce potlačit religiozitu občanů a to zejména rušením klášterů a zabavováním jejich majetku.

Ale na straně druhé, díky tomu, že totalitní režim velkou část kněží poslal do vězení a zejména pracovních táborů, umožnil duchovní útěchu provádět mezi vězni navzájem. Jsou svědectví, že uvěznění kněží se nezpronevěřili svému slibu a stali se velkou oporou ostatním, často nevinně uvězněným lidem.

Tato situace se nezměnila ani po přijetí Rezoluce OSN ze dne 30. srpna 1955, kde byla vytvořena Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni. V čl. 41 a 42 se o náboženství hovoří:

- jestliže je v nápravném zařízení dostatečný počet vězňů stejného náboženského vyznání, bude jmenován nebo schválen kvalifikovaný zástupce tohoto náboženství. Jestliže to opravňuje počet vězňů nebo jestliže to okolnosti dovolí, mohl by tuto činnost vykonávat na plný úvazek,
- kvalifikovanému zástupci jmenovanému nebo schválenému podle odstavce (1) bude dovoleno ve vhodnou dobu pravidelně sloužit bohoslužby a vykonávat soukromé pastorační návštěvy vězňů, kteří vyznávají stejné náboženství,
- žádnému vězni nebude zakázán vstup ke kvalifikovanému zástupci jakéhokoliv náboženství. Na druhé straně, jestliže by vězeň odmítl návštěvu kteréhokoliv náboženského zástupce, jeho názor bude plně respektován,
- pokud to bude možné, každému vězni bude umožněno uspokojit potřeby jeho náboženského života návštěvou bohoslužeb, které budou pořádaný v zařízení, a tím, že bude mít k dispozici knihy o náboženských obřadech a o učení jeho církve.

Duchovní služba se jako nedílná součást resocializačního procesu začala prosazovat krátce po roce 1989. Bylo zcela jasné, že jednou z možností, jak účinně působit na resocializaci vězňů je i návrat duchovních do vězeňských zařízení.

Působení církvi a náboženských společností je upraveno několika zákony a podzákonými normami:

zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech,
zákon č. 169/1999 Sb., o trestu odnětí svobody,
zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby,
dohoda o duchovní službě č.18/ 2008.

V současné době je duchovní služba řešena dvěma způsoby:

- byla zřízena funkce profesionálních duchovních v rámci vězeňské služby. Tito duchovní jsou metodicky podřízeni hlavnímu kaplanovi a jsou zaměstnanci Vězeňské služby,
- vzniklo občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče, kdy byli někteří členové církví pověřeni duchovenskou péčí ve věznicích. Byla rovněž vytvořena Rada pro duchovní službu ve věznicích. Vznikla na základě Dohody o duchovní službě č. 18/1999. Jejím cílem je řešení církevní otázky ve vztahu k činnosti ve věznicích.

Duchovní pomáhají překonávat různé problémy, které vězeňský život přináší. Působí zejména na jednotlivce, aby přijal svoji vinu. Pokud si odsouzený svoji vinu za spáchaný čin přizná a uvědomí si následky, je to první krok na cestě k opětovnému zařazení do společnosti. V tomto smyslu je činnost duchovních nezastupitelná.

U ruskojazyčných vězňů jsou patrné hluboké náboženské sklony a oni se hlásí ke konkrétním církvím. Samozřejmě, většina je ve spojení s pravoslavnou církví, někteří však i s islámem. Když bylo hovořeno s duchovními z věznic Břeclav a Znojmo, oba uvedli, že však i v jejich víře jsou určitá specifika. Většina těchto vězňů je smířena s trestem. Což je pravý opak českých vězňů, kdy téměř každý tvrdí, že jeho odsouzení bylo justičním omylem či podvodem ze strany policie. Ruskojazyční vězni pobyt ve vězení chápou jako součást života. Nepřipouštějí si výčitky svědomí za spáchané činy.

Nejčastější příležitostí, kdy je duchovní ve styku s ruskojazyčným vězněm je zpověď. Bližší údaje jsou samozřejmě zpovědním tajemstvím, ale i zde se duchovní vyjádřili, že nejčastějšími problémy jsou ne výčitky svědomí, ale praktické problémy, které přináší život – partnerské a rodičovské vztahy.

Snahou duchovních však je, aby odsouzený projevil lítost, která mu umožní návrat na cestu do normálního života. Pocit uznání viny pomůže ve vyrovnání se s minulostí.

Lítost můžeme rozdělit:

- účinnou, která na základě informace svědomí změní rozhodnutí a dojde ke změně,
- neúčinnou, která se projeví tak, že člověka sice mrzí, že se vydal na opačnou cestu, než si původně vytýčil, ale přesto svoje rozhodnutí nemění a tím nezmění ani svoje jednání (Kašparů, 2002, s. 48).

2 Edukace

Edukace je věda o výchově a vzdělávání člověka. Jde o celoživotní proces, který začíná narozením dítěte a pokračuje přes dospělost až do seniorského věku. Je známou skutečností, že schopnost učit se v dospělém věku trvá a může být efektivně využita. Člověku by proto společností měla být poskytována možnost se dále vzdělávat v různých stádiích jeho vývoje (Mužík, 2004. s. 24).

Vzdělávání je chápáno jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování (Průcha, 2000, s. 15).

Výchovou obecně rozumíme záměrné působení na jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách jeho osobnosti (Průcha, 2000. s. 11). Výchova probíhá neustále a to v nejrůznějších prostředích. Může být záměrná, ale i nezáměrná. Záměrná výchova je vědomé, cílené, dlouhodobé, někdy i pracné putování za získanou hodnotou, kterou je ucelená, nová kognitivní informace, respektive její funkční užití. Nezáměrná výchova je řešení otázek každodenního života a následně získávání informací důležitých pro běžnou existenci metodou pokus – omyl.

V případě andragogiky, tedy vzdělávání dospělých, shledáváme většinou edukaci záměrnou, neboť dospělý jedinec je již vybaven určitou sumou vlastních vědomostí a informací získaných dosavadním vzděláváním a to v průběhu celého života. Člověk se v dospělém věku učí, vzdělává, na jedné straně těžce, což je zapříčiněno jak fyziologicky, tak pracovním nebo rodinným vytížením. Na druhé straně pak andragogické vzdělávání je většinou silněji motivováno než vzdělávání v mladším věku. Například cílená edukace v rámci rekvalifikačních kurzů, vedená snahou prohloubit profesi nebo získat nové zaměstnání.

Při vlastním andragogickém procesu je nutno přihlížet k oběma složkám vzdělávání dospělých, k částečnému omezení věkem a zároveň silné motivaci. Je potřebné mít na zřeteli, že vlastní edukační proces je většinou delší s malými pokroky, ale s větší mírou fixace.

K těmto uvedeným skutečnostem je nutné přihlídnout. Zvolit vhodné metody, správně kombinované s opakováním a odpovídajícím motivačním prvkem.

2.1 Edukace ve specifických podmínkách věznice

Právo na vzdělání je v České republice ústavně zaručeno a zakotveno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. Zde se hovoří o tom, že:

- každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon,
- občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách,
- zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu,
- zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

V průběhu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů omezen či přerušen výkon určitých ústavně zaručených práv a svobod (§ 27 ZVTOS). Mezi ně však nepatří právo na vzdělání odsouzeného. V doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (89) z 12/1989, zabývající se výchovou ve vězení je stanoveno, že všichni vězni mají mít přístup k výchově. Výchova by podle tohoto doporučení měla zahrnovat základní vzdělání, odbornou výchovu, kulturní a tvořivé činnosti, tělesnou výchovu a sporty, sociální výchovu a možnost navštěvovat knihovnu.

Jedná se o velice specifický druh výchovy a vzdělávání. Je zde velmi mnoho proměnných. Mnohdy není v silách Vězeňské služby opatřit si dostatek relevantních údajů k odsouzeným. Musíme se spoléhat zejména na údaje, které nám odsouzení poskytnou sami v úvodních pohovorech. Vězeňská služba má proto ve svých řadách mnoho zkušených pracovníků, kteří mají potřebné pedagogické a psychologické vzdělání, kdy jsou schopni analyzovat jednotlivé údaje od odsouzených a dále s nimi pracovat. Uvedení pracovníci jsou v pravidelných intervalech školeni. Neustále

dochází k vývoji programů zacházení, což následně zlepšuje výchovu a vzdělávání člověka v podmínkách věznice.

Velkou roli zde hraje i samotné prostředí věznice. Velice důležitým momentem je uvědomování si překážek, které mohou ovlivnit proces výchovy a vzdělávání. V oboru penologie rozpoznáváme proces prizonizace, což je proces přizpůsobování se vězeňskému prostředí, intelektuální, psychologická a hodnotová přeměna svobodného člověka ve vězně. Jde o působení prostředí a vztahů na jedince, který se ocitl za mřížemi. Stručně řečeno, člověk je pozvolna vtahován do prostředí, kde tráví svůj čas. Pozvolna se mění k horšímu. Člověk se tu setkává se světem zla v nejhorších možných podobách, což nenechá nikoho lhostejným. Někteří vězňové ztrácí vlastní iniciativu, upřednostňují cestu nejmenšího odporu. Pro vícekrát trestané lidi se stává stále víc normálním světem vězení, až nakonec na svobodě žít vůbec neumí.

Pojem prizonizace můžeme rozdělit na dva další termíny – institucionalizace a ideologizace.

Institucionalizace je pojem, který označuje přizpůsobení se organizaci a normám vězeňského života, které jsou dány předpisy.

Ideologizace značí přizpůsobení vězně normám, hodnotám a postojům vězeňské subkultury. Jinými slovy je to tlak vězňů do role „dobrého spoluvězně“. Tyto normy jsou velmi často v protikladu s normami vytvořenými institucí. Ideologizace velmi často vytváří větší tlak než institucionalizace, plynoucí právě z velkého tlaku spoluvězňů (Fischer, 2006, s. 66-67).

Musíme si uvědomit, že před sebou máme skupinu osob, která pochází z různých prostředí, s různými životními zkušenostmi a která je velmi ovlivněna výchovou a prostředím ze kterého pochází. Je zde i jiný hodnotový rámeček. Zde proto nemůžeme předpokládat velkou motivaci ve vztahu k vzdělání či výchově.

V prostředí věznice rozeznáváme formální a neformální vzdělávání.

Formálním vzděláváním ve výkonu trestu odnětí svobody se rozumí vzdělávání v určitém oboru ukončené výučním listem, vysvědčením, osvědčením či potvrzením. Toto poskytují věznice dle svých kapacit a možností.

Neformálním vzděláváním jsou myšleny aktivity vedené personálem věznice (vychovateli, psychology či sociálními pracovníky). Zpravidla se jedná o zájmovou činnost.

Základní předpoklady neformálního vzdělávání jsou:

- dobrovolnost,
- organizovaný proces se vzdělávacími cíly,
- osvojování dovedností vhodných pro život,
- prvky jak individuálního, tak skupinové učení
- že vychází z potřeb účastníků.

Tato práce je zaměřena na ruskojazyčné vězně, kteří páchají na území české republiky stále více trestné činnosti. Na počátku devadesátých let byli pro nás ruskojazyční vězni velkou neznámou. Nebyli jsme dostatečně připraveni na jejich způsob páchání trestné činnosti, který již v té době měl znaky organizovaného zločinu. Zejména začali vynikat pro nás nezvyklou brutalitou a násilím. České podsvětí nedokázalo jejich nástupu výrazněji čelit, a proto se skupiny ruskojazyčných zločinců velmi rychle u nás zabydlely. Díky dvěma vlnám privatizace, které zrovna v té době probíhaly, se jim podařilo tzv. „vyprat“ velké množství peněz z trestné činnosti a na našem území výhodně investovat.

Osobním šetřením ve věznicích, kdy bylo hovořeno se zaměstnanci, jsme se snažili získat poznatky, které by blíže objasnily specifičnost chování ruskojazyčných vězňů a to zejména jejich vztahu k nabídce resocializačních programů.

Pobyt ve vězení je víceméně přirozenou součástí života kriminálních ruskojazyčných struktur, a proto je toto období upraveno pravidly a příkazy této komunity pro vězně. Formou jednoduchých pouček je vytvořen vzor pro chování a jednání vězňů, který má hlavně vytvořit co nejpříznivější podmínky pro organizaci

pobytu ve věznici a omezení vlivu vězeňské služby. Nad dodržováním těchto pravidel je vždy určen dohlížitel (Grossmann, Roztočil, 2005, s. 17).

Z uvedených skutečností je jasné, že proces resocializace v případě umístění více vězňů v jedné věznici bude velmi obtížný. Byl získán poznatek, že v případě umístění pouze jednoho ruskojazyčného vězně ve věznici s ním nejsou žádné problémy. Spolupracuje a zúčastňuje se plnění vězeňských povinností. Pokud je však do věznice umístěn další ruskojazyčný vězeň, spolupráce okamžitě končí a nastává tvrdé dodržování pravidel organizovaného zločinu.

3 Organizovaný zločin

3.1 Organizovaný zločin ve světě

Před rokem 1989 jsme byli ve sdělovacích prostředcích často informováni o činnosti „organizovaného zločinu“. Většinou se jednalo o vraždy, únosy či vydírání. Samozřejmě, že vždy byla zmíněna některá ze západních zemí tehdejšího rozděleného světa.

Mnozí z nás byli proto velmi překvapeni, když se po listopadové revoluci objevil organizovaný zločin v naší republice. Pádem železné opony se otevřely dveře nejenom demokracii, ale bohužel i organizovanému zločinu, který dostal možnost ovládnout „nové trhy“ a získat tak další obrovské zisky. Prostě mafie je i u nás.

To obecně známé slůvko „mafie“ si však zaslouží bližšího vysvětlení. Každý větší případ, na kterém se podílejí např. zahraniční pachatelé, je automaticky označován jako činnost mafie. Vyvolává to v nás pocit velmi tajemné organizace, snad všemocné, která je schopna těch nejhrůznějších činů. Samozřejmostí je její prorůstání do státní správy, policie, soudnictví. Takže pro nás mafie – rovná se organizovaný zločin.

Samozřejmě je zde na místě otázka, co je to vlastně organizovaný zločin? Každý si pod tímto termínem budeme představovat něco trochu odlišného. Byli jsme překvapeni, že i definice organizovaného zločinu v jednotlivých zemích jsou různé. Uvádíme zde proto jen definici organizovaného zločinu, která byla uvedena v Úmluvě OSN proti organizovanému zločinu, kde se v článku 2 uvádí, že:

- skupina organizovaného zločinu znamená strukturovanou skupinu tří a více osob, existujících po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů či činů stanovených v souladu s touto Úmluvou za účelem získání přímého či nepřímého finančního či jiného hmotného prospěchu. <http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_eng.pdf>, navštívena dne 20. 1. 2009,

Organizovaný zločin má však stejně jako každá jiná organizace svůj vznik, vývoj a určitou sféru zájmů. Za kolébku organizovaného zločinu je, pravděpodobně právem, pokládána Itálie. i zde je však několik zločineckých uskupení. Zajímavostí je, že názvem Mafie se označuje pouze jedna z nich. Jedná se o Sicilskou zločineckou organizaci, která má svoji základnu v Palermu. Je vybudována na principu rodinných klanů, které jsou navzájem propojeny příbuzenskými vztahy. Její odnoží se stala Cosa Nostra, v překladu Naše věc. Organizace, kterou Sicilská Mafie vytvořila po své expanzi do Spojených států.

Vznik Sicilské Mafie je dáván do souvislostí s bojem za svobodu proti zejména francouzské nadvládě ostrova. Vznik slova mafie má několik vysvětlení. Jedním z nejpravděpodobnějších je, že v době revoluce v Itálii (1860) znamenalo heslo – Morte alla Francia, Italia avela – což znamená asi toto: Francii smrt, oddech Itálii. V palermském dialektu označuje Mafia hrdost, sebevědomí, jistotu. Samozřejmě, že taková činnost měla velkou podporu obyvatelstva. Po osvobození ostrova však začínají převažovat spíše ekonomické zájmy a organizace se zaměřuje zejména na vydírání, únosy a vraždy nepohodlných osob. Postupně také proniká z chudého venkova do měst, kde se jí začíná dařit vstupovat do veřejného života a ovlivňovat politiku regionu (Nožina, 2003, s. 157).

Další zločinecká uskupení v Itálii jsou:

LA COMORA, která je druhou největší organizací. Jejím centrem je Neapol. Zaměřuje se kromě klasické trestné činnosti zejména na obchod s kokainem. Pro rozpadu Sovětského svazu se jí podařilo navázat velmi těsné vztahy s ruským organizovaným zločinem. Předmětem zájmu jsou drogy, zbrojní průmysl.

’NDRANGHETA, která pochází z oblasti Kalábrie. Jednalo se o skupiny utlačovaných rolníků, kteří původně povstali proti svým pánům. Opět zde funguje princip rodinných klanů, které se nazývají podle svého vůdce či vesnice odkud pocházejí (Nožina, 2003, s. 159). Určitou zvláštností je, že jednotliví členové nedávají na odív svoje bohatství, ale naopak se chovají velmi skromně.

V dobách emigrace část organizace přesídlila do Pensylvánie, kde se zabývá převážně vydíráním a má snahu proniknout i do politické struktury regionu (Smolík, Šmíd, 2007, s. 37).

LA SACRA CORONA, je nejmladším uskupením. Vznik se uvádí v roce 1983. Její činností je zejména pašování osob, a to zejména Albánců do Itálie.

Každá z těchto organizací je samozřejmě trochu odlišná, nicméně, mají hodně společného. Jsou založeny na rodině – klanu. Navzájem jsou tyto svazky propojeny příbuzenskými vztahy. Důležitý je i vztah k regionu či území. Podobné jsou i rituály přijímání za člena organizace. I když jsou signály, že dnešní nová generace zločinců již tak nelpí na tradicích. Bývalo samozřejmostí, že nový člen přísahal naprostou věrnost organizaci. Také za něj ručilo několik zkušených zločinců a on sám se např. musel prezentovat spácháním jedné či několika vražd. Některé organizace dokonce vyžadovaly „zvláště vychytrale provedené vraždy“.

Organizace má svoji strukturu a také přesně vymezená vnitřní pravidla.

Jejich porušení se trestalo a trestá smrtí. V této souvislosti jsou zmiňovány dva termíny: **OMERTA** – zákon mlčenlivosti a **VENDETA** – krevní msta.

Členové organizace musí:

- postavit organizaci nad ženu, děti, zemi a náboženství,
- poslouchat a provádět nařízení, rozkazy svých vůdců bez otázek, i když zahrnují vraždu,
- neposkytnout informace nebo pomoc soudnímu orgánu vymáhajícímu právo,
- platit daně a poplatky předepsané vůdcem (nezáleží na jejich účelu),
- nevyzradit nic o organizaci nezasvěceným, nečlenům,
- respektovat všechny členy bez ohledu na osobní pocity, platit dluhy ostatním členům, nikdy nezranit, neokrást, nevyslovit urážlivou poznámku o dalších členech,
- vyhnout se družení se ženami, sestrami, dcerami ostatních členů s výjimkou svazků postavených na základě ctnostných úmyslů (Smolík, Šmíd, 2007, s. 40).

Dalším společným znakem je i struktura těchto organizací

- nejvyšší centrum organizace tvoří její šéf, jeho ochranka a poradci. Ti určují pravidla práce, hierarchii jednotlivých stupňů, způsob komunikace, výběr lidí a využití zisků,
- střední stupeň tvoří vedoucí jednotlivých skupin spolu se svým ochranným, poradním a finančním personálem. Jsou relativně samostatní v řízení akcí, kontrole disciplíny, částečně i ve strategických otázkách, vždy však respektují záměry nejvyššího šéfa,
- výkonná složka zločinecké organizace zahrnuje pěšáky, tipaře, přechovávače, kurýry, rozšiřovatele a transportéry, ubytovatele a padělatele dokladů (Němec, 1995, s. 33).

Obdobné organizace jako jsou v Itálii, vznikly a vznikají i v dalších zemích: např. v Číně existují tzv. **Triády**, což jsou tajné společnosti, které vznikly původně proti mandžuským dobyvatelům a posléze se přeměnily ve zločineckou organizaci. Jejich prvotním cílem bylo osvobození země, tedy politické cíle, které pak doplnily ekonomické zájmy. Nejznámější skupinou je Zelený gang, který po vítězství komunistů v Číně odchází do emigrace, zejména do Hongkongu, portugalského Maccaa a Tchaj-wanu. Samozřejmě i část zločineckých struktur odchází i do USA. A právě v komunitách zahraničních Číňanů se vytvořily další zločinecké skupiny s názvem **Tongy**. Společným znakem obou těchto organizací je, že operují na etnickém základě. Tzn., že jejich trestná činnost převážně zasahuje pouze čínské komunity. Dá se říci, že Triády jsou spíše řídicí a Tongy jsou vykonavatelé jejich pokynů.

Rovněž v Japonsku je dlouhá historie vzniku organizovaného zločinu. Zločinecká organizace se zde nazývá **YAKUZA**. V minulosti byla tvořena posledními zbytky hrdých samurajů, kteří již byli propuštěni císařem ze služby, dále pak to byli drobní řemeslníci, obchodníci, hazardní hráči, kteří se stali „služebníky na ochranu měst“. V podstatě se jednalo o ozbrojenou skupinu, kterou si najímala jednotlivá města pro svoji ochranu. Časem se samozřejmě tyto skupiny zaměřily spíše na vlastní zisk a vznikaly první skupiny organizovaného zločinu. Zabývaly se zejména vymáháním výpalného a hazardní hrou. Slovo **Yakuza** znamená nejhorší

karty v karetní hře – **Ya** -8, **ku** -10 a **za** -3. Tak se nejdříve nazývali ti, co prohrávali, později všichni hráči a nakonec celé zločinecké uskupení. (Němec, 1995, s. 16).

Skupiny jsou organizovány opět na rodinném principu. Hlava rodiny je OTEC a VLÁDCE současně. Součástí organizace jsou šéfové podskupin, poradci, účetní či sekretáři. Otec vyžaduje absolutní poslušnost, noví členové také skládají krevní přísahu: „Následuji Tě, otče, ohněm a krví, i když moji vlastní rodiče budou hladovět nebo mě to bude stát život“. Zavazuje se rovněž dodržovat určité způsoby chování:

- nedotýkat se manželky jiného člena,
- neprozradit tajemství organizace policii,
- chránit do krajnosti loajalitu vůči organizaci a vůči spojení OTEC – SYN (Němec, 1995, s. 15).

Určitou zvláštností je, že ve svém prostředí vystupují členové velmi otevřeně, nepříliš výrazně zakrývají příslušnost k organizaci. Mají charakteristický pozdrav, jsou tetováni a někdy mají useknutý článek prstu (Nožina, 2003).

Nejsou však založeny na regionu či určité vrstvě společnosti, Vyhledávají svoje členy již jako mládež, kterou potom finančně podporují na školách. Kontaktují je, až dosáhnou nějakého postavení (Smolík, Šmíd, 2007, s. 79).

V současné době působí na mnoha místech světa – Rusko, Ukrajina, Rumunsko, Bulharsko, Polsko, USA, Latinská Amerika. V ČR se japonský organizovaný zločin projevoval prostřednictvím banky Nomura.

Další velice nebezpečná zločinecká uskupení jsou v Albánii. Tato země si prošla velmi bouřlivým vývojem, kdy v ní byla nejdříve necelých padesát let budována socialistická společnost a země se úplně uzavřela okolnímu světu. Uvádí se, že politický režim zde byl nejtvrděší v rámci socialistického sektoru. Došlo ke zhoršení hospodářské situace a tato začala vyvolávat potřebu po různém zboží. Začal vzkvétat černý trh. Čím více byla země uzavřena a v ekonomických nesnázích, tím více vznikalo zločineckých skupin, které se zabývaly pašováním zboží z okolních států. Jsou organizovány na principu klanů - FARES. Samozřejmostí je bezmezná

poslušnost vůči svému vůdci „kmotru“. Zajímavostí je, že není pouze jeden, ale je jich několik, a to podle počtu jednotlivých klanů. Další struktura je velmi podobná italským organizacím, je zde poradní rada, ve které zasedají všichni představitelé klanů v daném teritoriu. Rovněž přijímání nového člena se děje rituálním způsobem a je podmíněno přísahou věrnosti a uchováním tajemství ve formě slibu či čestného slova (Smolík, Šmíd, 2007, s. 145).

Během socialistického zřízení v Albánii docházelo také k vlnám emigrace a to zejména do Spojených států. Zde však nejsou občané Albánie příliš vítáni. Zejména pro svoje nízké uplatnění na trhu práce. Nemají potřebné vzdělání a pracovní návyky. Začínají se proto zapojovat do amerického podsvětí, kde však plní většinou podřadné úkoly.

Po zhroucení albánského socialistického zřízení, jsou ve velmi krátkém časovém období propuštěny tisíce policistů a dalších osob spojených s bývalým režimem. Velice rychle se zapojují mezi existující zločinecké struktury a značně ovlivňují dění v zemi. V této souvislosti se uvádějí pyramidové fondy, do nichž občané investovaly prostředky, které měly být zhodnoceny. Akce však byla řízena albánským organizovaným zločinem, který fondy použil pro praní špinavých peněz a v závěru je vytuneloval. Země se ocitla v krizi. Došlo k několika ozbrojeným vystoupením a výsledkem je, že velkou část země fakticky ovládají zločinecké skupiny.

Druhým mezníkem je, že ve Spojených státech došlo k vyzrazení cesty, kterou se pašoval heroin, a řada příslušníků sicilské mafie byla uvězněna. Uvolněného místa ve zločineckých strukturách se uchopily právě skupiny albánských emigrantů. Stejným způsobem se začaly zúčastňovat i na tzv. balkánské cestě, kdy dochází k pašování drog z Turecka ((Smolík, Šmíd, 2007, s. 146).

V současné době je předmětem zájmu zejména pašování narkotik, dalším významným zdrojem příjmů je obchod s lidmi, kdy se mnoho chudých Albánců snaží opustit svoji zemi a hledají útočiště zejména v západní Evropě. Velmi výnosné jsou i obchody se ženami. Velkým problémem, jsou rovněž krádeže a pašování automobilů, a to na území celé Evropy.

Zde jsou uvedeny jen ty nejdůležitější skupiny organizovaného zločinu. Samozřejmě bylo by možné seznam doplnit o mnoho dalších, ale snahou bylo vybrat ty největší či nejtypičtější. Rovněž jsou to zločinecká uskupení, která působí i na území ČR. O ruském organizovaném zločinu pojednává samostatná kapitola.

Charakteristickým znakem těchto skupin je vždy existence nějakých pravidel, která zavazují členy k určitému chování. Jejich porušení se trestá velmi přísně, často smrtí. Dále je patrné, že jsou převážně založeny na klanovém – rodinném principu. Často mají kořeny v historii, mnohdy vznikaly spíše na ochranu obyvatel, ale později ekonomické zájmy převýšily a z ochránců se stávají zločinci.

3.2 Ruský organizovaný zločin

Ruský organizovaný zločin je velmi často obestřen tajemstvím, možná větším, než jsou pověsti o italské maffii. Důvodem je zejména to, že v bývalém Sovětském svazu se v dobách socialismu jakákoliv zmínka o tomto druhu zločinu tvrdě potlačovala a naopak se uvádělo, že státní orgány vedou vítěznou válku se zločinem.

Zločinci či zločinecké skupiny se vyskytovaly na území Ruska už v minulosti, tak jak tomu bylo i v jiných zemích, které byly uvedeny v předchozí kapitole. Rozdíl však je v současném rozsahu zločineckých struktur a jejich prorůstání do mocenského aparátu. V takovém měřítku se to zatím jiné podobné organizaci nepovedlo. Nabízí se samozřejmě srovnání s Albánií, ale to je nerozvinutý stát, jehož hospodářství je v krizi.

Úvodem by bylo dobré vysvětlit několik základních pojmů, aby bylo možné lépe chápat situaci v postsovětských zemích.

Ruské podsvětí je stratifikováno. Můžeme hovořit o čtyřech základních skupinách, které neustále vedou válku o sféru vlivu a zisku:

- **Vorovskij mir** – tímto termínem je nazýváno zločinecké podsvětí obecně. Jsou to obyčejní zloději, násilníci a vrazi,

- **Nomenklatura** - jedná se o pracovníky mocenských struktur, kteří spolupracují se zločinem a v mnoha případech ho dokonce vedou,
- **Brigády a Autoritety** – novodobá zločinecká sekupení, která vznikají po rozpadu Sovětského svazu, autoritety jsou novodobí vůdci, kteří si vydobyli určitý respekt,
- **Čornyje** – zločinecké gangy vzniklé na základě klanovského a etnického principu (Čečenci, Arméni, Azerbajdžánci, Gruzínci apod. (Nožina, 2003, s. 45).

O vzniku organizovaného zločinu hovoříme asi v 18. - 19. století, kdy se začínají jednotlivé zločinecké tlupy vnitřně strukturovat. Jedním ze základních znaků je vznik **obščaku** – což je vlastně společný fond. Tento posléze umožňoval jednotlivých skupinám pomocí úplatků pronikat do státní správy a pomocí korupce ovlivňovat dění v daném regionu. Vzniká rovněž zločinecký argot – **Feňa**.

V carském Rusku byly velké sociální rozdíly a větší část národa žila v otřesných, nuzných podmínkách. Negramotnost dosahovala obrovských rozměrů. Zde měl zločin ideální podhoubí. Je jasné, že pro některé lidi byli tito zločinci vlastně hrdinové, kteří bohatým berou... Bohužel však už chudým nedávali.

Velký nárůst zločinnosti nastává v Rusku po pádu carské monarchie, kdy dochází k velkým amnestiím. Do civilního života se tak navrací větší množství zločinců, z nichž jen malá část byla odsouzena za politické činy. Většinou jde o běžné zločince, páchající klasickou trestnou činností nezávislou na druhu režimu či politickém zřízení. Rozvoj zločineckých skupin je patrný zvláště v letech 1905 až 1920, v dobách revoluce a až do konce občanské války. Ozbrojené bandy terorizovaly města a dokázaly se postavit i armádě. Jejich činnost byla často idealizována a pokládána za symbol odporu. Listopadová revoluce 1917 v Rusku a nástup bolševiků však změnil situaci. Respekt mezi světem revolucionářů a světem zločinu vzal brzo za své. Drtivá většina představitelů podsvětí se odmítla podřídit novému režimu (Nožina, 2003, s. 47-48). Dochází ke konfliktu mezi bolševiky a zločinci, dokonce samotný Lenin, který je sám přepaden a vykraden, vyhláší válku jak kontrarevoluci, tak i zločinu. Příslušníci nově vzniklého bezpečnostního aparátu Čeky tvrdě potírají jakýkoliv odpor.

V období revoluce se organizovaný zločin přiklonil na stranu „bílých“, tedy k opozici nastupujícího komunistického režimu. Tímto dochází k prvnímu prorůstání zločinců do politické moci. Vzniká nová zločinecká skupina **Žigani** – jsou to osoby, které prosazují svoje politické zájmy za pomoci zločinu. Samozřejmě se jednalo o lidi takřkajíc jiného ražení, než klasičtí zločinci. Částečně se sice ztotožnili s prostředím zločinu, ale vždy jejich jednání mělo politický podtext (Nožina, 2003, s. 49).

Jejich jednání se samozřejmě nelíbilo skupinám „klasického „zločinu ozn. jako **Juriki**, kteří se rekrutovali z nižších článků organizace. Dochází k vzájemným sporům a vraždám. Jurikům se podařilo v tomto boji zvítězit.

Jako reakce na tento spor začíná vznikat vrcholová funkce zločinců – **Vor v zakoně** (uzákoněný zločinec), který požívá velké úcty ostatních a bude v budoucnu řešit základní problémy podsvětí. Dle literatury první vorové vznikají ve vězeňských lágrech na Sibiři, kde si život vynutil vznik určité hierarchie a dělby moci.

Je to kriminální elita a tvoří špičku vrcholových pozic. Stát se takovým uzákoněným zločincem nebylo jednoduché a zpravidla takovému jmenování předcházela pestrá kriminální minulost osoby, kdy za všech okolností dodržel zločinecká pravidla chování, a bylo zřejmé, že se stala smyslem jeho života. Uzákoněný zločinec získával titul a své postavení rozhodnutím vrcholného orgánu ruskojazyčné kriminální struktury v příslušném regionu, kterým bylo „dohadovací setkání“. Členy tohoto setkání byly všichni uzákonění zločinci na příslušném teritoriu. Kandidát musel absolvovat tříletou zkušební dobu a museli jej doporučit nejméně dva stávající uzákonění zločinci. Udělení titulu bylo formálně završeno rituálem přísahy věrnosti, který se nazývá korunovace a teprve potom měl nový uzákoněný zločinec právo např. na tetování, které odpovídalo jeho postavení (Grossmann, Roztočil, 2005, s. 12).

Velice zajímavé pro pochopení chování odsouzených vězňů jsou **povinnosti uzákoněného zločince – Vora v zakoně:**

- zřící se svých příbuzných (matky, otce, bratrů, sester),
- zákaz mít oficiální rodinu,

- nepracovat nikdy a nikde, ve vězení i na svobodě,
  - pomáhat druhým zločincům,
  - nevyzrazovat informace o spolupachatelích a místu jejich pobytu,
  - v případě nevyhnutelnosti (vazba) brát na sebe odpovědnost za cizí trestné činy,
  - v případě konfliktu mezi ním a jiným uzákoněným zločincem má právo požadovat svolání dohadovacího setkání,
  - na základě rozhodnutí tohoto setkání zajišťovat výkon přijatého rozhodnutí,
  - neprotivit se trestu pokud dohadovací setkání uznalo jeho vinu a rozhodlo o trestu,
  - dobře ovládat kriminální zvyky a slang,
  - nehrát karty jestliže nemá dostatek peněz,
  - učit řemeslu mladé, začínající kriminálníky,
  - podle možností mít sluhy, nevolníky,
  - neztrácet schopnost myšlení ani při pití alkoholu,
  - vyhýbat se styku s mocenskými orgány a to i ve vězení,
  - odmítat službu v ozbrojených silách státu,
  - bezpodmínečně plnit slovo a sliby dané jiným uzákoněným zločincům.
- (Grossmann, Roztočil, 2005, s. 13).

Pravidla jsou obdobná jako u jiných zločineckých organizací. V tomto jsou si velmi podobné. Vždy je velký důraz kladen na bezpodmínečnou poslušnost. Znalost těchto pravidel je velmi důležitá zejména pro pochopení jejich chování po uvěznění. Samozřejmě, že ne všichni „takto korunovaní zločinci“ obstáli, časem někteří z nich porušili některé z pravidel. Vzniká proto další skupina osob nazývaná **Suky** (kurvy). Tuto skupinu zmiňuji z důvodu, že po zahájení 2. světové války se část zločinecké galérie přidala k armádě – zpravidla Suky a obyčejní zločinci. Zato pravověrní Vory v zákoně striktně dodržovaly pravidla a držely se stranou. Po skončení druhé světové válce dochází ke konfliktu mezi Vory v zákoně a modernějšími Suky. Suky v této válce vítězí a podaří se jim prosadit i úpravu pravidel ve smyslu možnosti určité spolupráce se státními autoritami (Nožina, 2003, s. 50).

Sovětská společnost po válce nebyla schopna uspokojit všechny potřeby svých obyvatel. Začal vzkvétat černý trh a protekcionismus. Členové vedení země požívali značných výhod oproti ostatním lidem. Na tuto skupinu privilegovaných se zaměřil i organizovaný zločin. Dochází k prorůstání zločinu do státní správy s cílem ovlivňovat dění ve prospěch zločinu. Díky nedostatku zboží vzniká nový druh trestné činnosti – tzv. **Cechovnici**. Což byly skupiny, které se zabývaly šedou ekonomikou a v tajných nelegálních továrnách vyráběly nedostatkové zboží. Dále pak vznikla další skupina s názvem **Obchodní kasty**, což byli pracovníci nomenklatury, ředitelé podniků, straničtí funkcionáři apod., kteří stáli za různými nelegálními operacemi, rozkrádáním a korupcí. Na tento trend reagoval organizovaný zločin samozřejmě po svém. Skupiny zločinců se začali zabývat vydíráním Cechovníků. Nakonec dochází mezi oběma skupinami k dohodě, a podnikatelé“ platí určitou část nezdaněného zisku organizovanému zločinu.

Po rozpadu Sovětského svazu však dochází k úplně nové situaci. Politické a hospodářské změny zasáhly i zločinecké struktury. Přestala být prioritou klasická kriminalita, kterou zvládali „obyčejní zločinci“ a bylo nutné přibrat odborníky. Zánikem množství podniků, propouštěním vojáků, policistů a jiných státních úředníků se organizovanému zločinu otevírala obrovská možnost doplnit svoje stavy právě o tyto odborníky. Nebyl to velký problém, neboť vysoce kvalifikovaní pracovníci se mnohdy ocitli ze dne na den bez jakýchkoliv příjmů. Samozřejmě, že mnoho vojáků či policistů prošlo speciálním výcvikem, někteří měli i zkušenosti ve válečných konfliktech. Dochází k tomu, že klasická kriminální struktura přestává být funkční. Je prostě zapotřebí chytřejších lidí, a to zejména na práci v hospodářské sféře. Na velký rozmach podnikání nebyli vory v zákoně dostatečně vzděláni. Na jejich místa začínají nastupovat daleko mladší zločinci, kteří jsou bezohlednější a hlavně, chtějí vládnout hned a ne podrobovat se nějakým zkouškám. Nutně tedy dojde ke střetům. Výsledkem je vznik nové zločinecké struktury – **Brigád**. Brigády se formují zpravidla na základě kontroly určitého teritoria. Vzniká nová funkce - **Autorita**. Postupně mizí rozdíl mezi autoritou a vorem v zákoně. Tento spor mezi starou zločineckou strukturou a novou nakonec dopadl tak, že Vorem v zákoně se již může stát mladý zločinec, který za sebou nemusí mít dlouhou dráhu plnou trestné

činnosti. Literatura uvádí i současné Vory v zákoně ve stáří 25 let. A často se rekrutují právě z bývalých autorit.

Pravdou však je, že klasický institut Vora v zákoně ještě nachází odezvu na Dálném východě, Sibíři a na Uralu. Klasický zločin se tedy začal zaměřovat na nová, dosud nedotčená teritoria, kde jejich pravidla chování nacházejí stále kladnou odezvu a to zejména u mladých zločinců.

V současnosti lze spatřovat u ruského zločinu tyto charakteristiky:

- Je charakteristický extrémním užíváním státního aparátu k hájení a podpoře svých aktivit,
- masivní využívání a zneužívání státních fondů a majetku pro kriminální zisk; toto je patrné zejména v průběhu privatizace, kdy byly prodány majetky za nastrčené společnosti za velmi výhodné ceny,
- kriminální autority měly a mají k dispozici přímý vliv na státní domácí a zahraniční politiku, jejímž prostřednictvím hájí svoje zájmy (Smolík, Šmíd, 2007, s. 102).

V současné době se trestná činnost organizovaného zločinu přenáší do finančního sektoru a do podnikání. Zločinecké organizace disponují velkým množstvím finančních prostředků a je pro ně důležité peníze „vyprat“ přes legální podnikání. Pomalu končí doba násilí a zločin se přesouvá do burzy cenných papírů nebo do bankovních domů.

3.3 Ruské vězeňství

Podmínky v ruských věznicích jsou trvale extrémně kruté a život ohrožující. Panuje zde obvyklá neúcta k člověku, k jeho životu. Dle statistik je ve věznicích všech typů (včetně vazby) umístěno průměrně cca. 800 tisíc osob. Úmrtnost ve věznicích činí dle statistik ministerstva spravedlnosti cca. 12%, většina vězňených osob zemřela v důsledku velmi špatných hygienických podmínek nebo absence lékařské péče. Myslím, že všichni známe osud nejslavnějšího vězně Michajila Chodorkovského, který byl svého času často ukazován v jakési kleci ve vězení na Sibíři.

Chování odsouzených v ruských věznicích je velmi charakteristické. I zde panuje pevný řád a vězňové podléhají hierarchii, tak jako na svobodě. Každý, kdo se vzepře zavedenému režimu, je potrestán, a to hned ve vězení nebo na něj čeká trest po propuštění. Jsou zde vůdci - vor v zákoně - a jsou zde řadoví členové, kteří musí poslouchat a konat jakoukoliv práci pro „své vůdce“. Zato je jim poskytnuta ochrana a to nejen ve vězení, ale i po propuštění. V rámci „kastovního“ systému, fungujícího ve věznicích, je zvláště krutě zacházeno s informátory, homosexuály, pachateli mravnostních deliktů. Vězeň, když dodržuje vnitřní řád, tak ví, že se podsvětí postará i o jeho rodinu.

Vor v zákoně, který je ve vězení, je jako jediný oprávněn komunikovat s personálem věznice a dozorcí tuto jeho funkci respektují. Pokud potřebují obnovit klid ve věznicích, komunikují pouze s ním.

3.4 Tetování a argot ruských vězňů:

V Rusku, stejně jako v jiných zemích, byli postaveni před problém, jakým způsobem odlišit osoby již trestané a prvotrestané. Jednalo se o klasickou kriminalistickou identifikaci osob podle vnějších znaků. Jakékoliv průkazné dokumenty neexistovaly. Označení muselo být nesmazatelné a nezaměnitelné z důvodu možných omylů. V roce 1691 bylo v Rusku uzákoněno tetování kriminálních živlů (v podobě obrazu orla na tvář). Později byli vrazi na tváři a čele cejchováni písmeny "Z" a "M". Jako tetovací nástroj sloužilo prkénko se zařezanými hřebíky, které se pod velkým tlakem přikládalo na pokožku zločince. Do otevřené rány se potom vtíral střelný prach, čímž vzniklo nesmazatelné označení pro celý zbytek života. Tato znamení sloužila k rozeznání zločinců, jejich kriminální minulosti, ale nebylo zřejmé, jaké postavení zločinec v podsvětí zastává. Jako protest proti tomuto úřednímu opatření začalo podsvětí používat vlastní symboliku tetování.

Byla tedy vytvořena originální symbolika, která ostatním zločincům či vězňům ukazovala jakou minulost, jakou specializaci, jakou délku výkonu trestu apod. má určitá osoba za sebou. Je zajímavé, že nebyly v literatuře uvedeny případy „klamavého nepravdivého tetování“. Případná pomsta ostatních vylučovala a asi i dosud vylučuje nějaké neoprávněné „vychloubání se cizím peřím“. Samozřejmě,

výroba tetování v prostředí věznice je velmi drahou záležitostí, kterou si nemůže hned tak nějaký vězeň dovolit. Má v sobě tedy i určitý znak majetku či moci. Význam tetování je profesionálním tajemstvím a nesmí být podle zákonů podsvětí prozrazen.

Pracovník věznice proto musí umět tetování správně „číst“, je nutné rozlišovat:

- druh tetování (odlišení kriminálního tetování od ornamentálního),
- kvalitu tetování (odpovídá pozici v kriminální hierarchii),
- druh tetování (osmicípá hvězda, korunka – vor v zákoně, minulost je zobrazována daty, jmény, znaky),
- pokusy o odstranění tetování (Grossmann, Roztočil, 2005, s. 83).

Popis několika nejznámějších druhů tetování:

orel	prsten na palci pravé ruky	autorita mezi zloději
orel s kufry v pařátech	hrud'	snaha uprchnout z vězení, vždy připraven k útěku
orel s korunou	-	stoupenec monarchie, pochodeň označuje sounáležitost propuštěných z vazby
orel s roztaženými perutěmi a pařáty, často s osmicípou hvězdou	hrud', přes podpaží na plece	elita v podsvětí, autorita, tvrdý, eso, důležitá osoba; orel je symbol velké psychické síly, pýchy, hrdosti, tj. domýšlivosti, ješitnosti
orel s číslicí	-	symbol síly a krutosti, číslice označuje stáří, ve kterém se nositel nechal tetovat
orel zatínající drápy do lidské ruky	-	„generál“, vůdce zlodějské bandy mladých, nechávající se vydržovat svými „žáky“
orel držící v drápech ovci	hrud'	osoba, která byla ve vězení za znásilnění
orel útočící na ženu	hrud', záda	znak sexuální agresivity
orlí hlava, lví tělo	-	zachovám tajemství na věčné časy
javorový list	hřbet ruky	začátečník mezi zločinci, přísahám, že zabiji uniformovaného

http://web.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2000/00_02/anotace.html, 20. 1. 2009

Ruští vězňové si během staletí rovněž vytvořili svůj vlastní zločinecký argot zvaný **feňa**. Jednalo se o zkomolený jazyk, kterým komunikovala „spodina“ společnosti. Vznikal ve vězeních, hospodách, kde se setkávali zločinecké skupiny. Byl závislý i na teritoriu svého vzniku. Příčiny vzniku tohoto slangu se skrývají ve zvrácené psychologii zločinců – recidivistů, jejíž podstata spočívá ve zvláštnosti osobnosti pachatelů. Recidivisté uměle vytvářejí a vnucují sobě i svému okolí myšlenku o své výjimečnosti, nevšednosti a převaze (Dlouhá, 2000, s. 218). V literatuře je doložen určitý zločinecký jazyk již v 15. století podél řeky Volgy. Feňu používali lidé, kteří se mnohdy neuměli ani podepsat. Základem jazyka jsou zkomoleniny spisovné ruštiny. Snahou byla utajená komunikace, které by rozuměla pouze skupina zasvěcených. K velkému zdokonalení ruského argotu dochází za existence pracovních táborů, kde byly ve své době umístěovány statisíce lidí.

3.5 Pronikání ruského organizovaného zločinu do ČR

Vzhledem k dlouhé přítomnosti sovětských vojáků na našem území měl organizovaný zločin velmi usnadněnu práci při infiltraci do našeho prostředí. Mnozí zločinci prostě jenom navázali na bývalé kontakty s našimi občany. Příznivá byla i vízová politika státu, která v 90. letech byla velmi benevolentní. Doba začátků privatizace, možná právem nazývaná divokou privatizací, byla pro vytvoření nových zločineckých struktur přímo předurčena. Nikdo se neptal na původ peněz. Stačilo je pouze vlastnit. Jsou oficiální studie, že tímto způsobem organizovaný zločin zlegalizoval obrovské sumy „špinavých peněz“.

Ruský organizovaný zločin se v naší republice nejdříve zaměřil na trestnou činnost násilného charakteru – vraždy, loupeže, vydírání. Dále pak významně ovládl trh s prostitutí a hazardní hry.

Nenechal však bez povšimnutí ani nelegální trh s pracovní silou a dosáhl takové úrovně, že dle policejních statistik prakticky ovládl příliv zejména ukrajinských pracovníků do Česka. Jedná se o tzv. klientský systém. Klient je fyzická či právnická osoba, která je zaregistrována na území ČR. Tento klient najímá bez pracovní smlouvy větší množství pracovníků, často i několik desítek. Pracovníci mají pouze příslib hodinové mzdy ve výši asi 60,-Kč na hodinu. Je samozřejmostí, že

skutečná hodnota práce je daleko větší a rozdíl inkasuje klient. Krutou pravdou je rovněž to, že tito pracovníci jsou nuceni pracovat i 300 hodin měsíčně. Z vydělané částky však pracovníci dostávají jen zálohy ve výši 3000,-Kč a dále jsou odkazováni na budoucí zúčtování, ke kterému samozřejmě nedojde. (Grossmann, 2007, s. 65).

Ruskému zločinu se podařilo vcelku bez velkých problémů využívat „místní galérku“, která nebyla v žádném případě připravena na tak brutální a razantní postup. Situace je tedy taková, že české podsvětí se vlastně ruskojazyčných bojů a ochotně jim posluhuje a hraje tak „druhé housle“ ve vlastním prostředí. Velkým nebezpečím je rovněž masivní distribuce drog, které jsou k nám distribuovány tranzitem přes další země. Zejména dochází k významné spolupráci s albánským organizovaným zločinem.

II Praktická část

4 Specifika chování ruskojazyčných vězňů – dotazníkové šetření

Tento výzkum je zaměřen na chování ruskojazyčných vězňů ve věznicích. Pocházejí většinou z rozdílného kulturního a sociálního prostředí. Budeme tedy předpokládat určité odlišnosti a specifika. Zejména se budou týkat vězňů pocházejících ze struktur organizovaného zločinu. Zde je míra nepřizpůsobivosti vysoká a platí zde pevná zločinecká pravidla. Většina vězňů má také zkušenosti z pobytu ve věznicích ruskojazyčných zemí a lze očekávat odlišný způsob reakce na uvěznění.

4.1 Cíl práce

Cílem je zjistit a popsat specifické chování ruskojazyčných vězňů v českých věznicích. Jejich vztah k edukaci, jejich chování vůči ostatním spoluvězňům a vězeňskému personálu. Dotazníkové šetření bylo provedeno mezi pracovníky vězeňské služby, kteří se zabývají vypracováváním programů zacházení, které přispívají k resocializaci uvězněných osob.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k edukaci?

Výzkumná otázka č. 2

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů ke spoluvězňům?

Výzkumná otázka č. 3

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k personálu?

Výzkumná otázka č. 4

Jaká jsou specifika chování ruskojazyčných vězňů?

4.3 Metody výzkumu

Pro ověření stanovených výzkumných otázek bylo využito těchto metodologických postupů:

- analýza dokumentů z jednotlivých vězeňských zařízení,
- explorační / vlastní dotazníkové šetření /.

Jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník. Umožňuje získání většího množství informací v krátkém časovém intervalu. Rovněž výhodou je, že respondent má více času na odpovědi, zároveň je vyplňování anonymní, což zvyšuje pravděpodobnost pravdivých odpovědí.

Jeho sestavování předcházelo osobní šetření ve dvou věznicích a to Kuřimi a Břeclavi. Neformální diskuse s cílem získání praktických poznatků, které budou posléze využity při vytvoření dotazníkových otázek. Jejich pomoci byla osvětlena některá specifika vězeňského života. Bylo hovořeno s několika pracovníky, kteří se podílejí na vytváření programů zacházení.

Vyhotovený dotazník byl zaslán do jednoho vězeňského zařízení k posouzení a po zpracování připomínek byla vyhotovena konečná verze. Dotazník byl koncipován jako otázky s uzavřenými odpověďmi. Byl sestaven jako baterie čtyř skupin otázek rozdělených podle typu výzkumné otázky. Bylo využito Likertovy škály, která umožňuje pět možných variant odpovědí.

Dotazník byl vyhotoven v počtu 100 ks a s průvodním dopisem zaslán na vybraná vězeňská zařízení. Dopis byl koncipován formou žádosti o pomoc při výzkumném šetření. Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné a anonymní. Byl

vyhotoven jak v papírové podobě, tak i elektronicky. Tato možnost byla zvolena pro urychlení a usnadnění práce při vyplňování a odesílání dotazníků. V případě odesílání dotazníků v papírové podobě byla vždy do zásilky přiložena obálka se zpětnou adresou a známkou. Ve věznicích, kde byla využita elektronická podoba dotazníku, byla nakontaktována osoba, která shromáždila vyplněné dotazníky a odeslala je. I zde však byla uplatněna anonymita vyplněných dotazníků. Byl stanoven termín, do kterého bylo vhodné vyplněné dotazníky zaslat zpět.

Bylo vybráno pět vězeňských zařízení, kde dle šetření mají dlouhodobé zkušenosti s chováním ruskojazyčných vězňů, je zde vyškolený personál pro zacházení s těmito osobami. Jednalo se o tato zařízení:

- **věznice Břeclav, věznice s dohledem a s ostrahou,**
- **věznice Kuřim, věznice s dozorem a ostrahou,**
- **věznice Oráčov, věznice s ostrahou a oddělení s dozorem,**
- **věznice Ostrov nad Ohří, věznice s dozorem,**
- **věznice Stráž pod Ralskem, věznice s dozorem a ostrahou.**

Písemnou formou jsem požádal vedoucí pracovníky vytipovaných věznic, zda mně umožní zaslat do jejich zařízení vyhotovený dotazník. Všechny oslovené věznice žádosti vyhověly.

4.4 Složení respondentů

V dotazníku byli osloveni pracovníci vězeňské služby, kteří se podílejí na programu zacházení. Jedná se o tyto profesní skupiny:

- speciální pedagog
- psycholog
- sociolog
- sociální pracovník
- vychovatel

Byl zde předpoklad podobných zkušeností, proto nebyla data při analýze dále tříděna.

4.5 Data a jejich vyhodnocení

1. Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k edukaci?

V tabulce jsou uvedeny četnosti odpovědí v nominálních hodnotách a průměr jednotlivých položek.

Počet odpovědí	vždy	většinou	někdy ano	většinou	nikdy	Vážený průměr
	ano	ano	někdy ne	ne	ne	
	1	2	3	4	5	
1. Aktivně přistupují k programu zacházení	0	10	21	16	0	3,13
2. Využívají pouze minimální program zacházení	2	14	13	14	4	3,09
3. Projevují zájem o práci ve vězení	0	8	14	13	12	3,62
4. Jejich chování ovlivňují odměny a tresty	0	5	18	19	5	3,51
5. Vyhledávají přítomnost vězeňských duchovních	2	8	23	12	2	3,09

Tabulka 1

Na otázku č. 1 – odpovědělo 0% respondentů *vždy ano*, 21,3% odpovědělo *většinou ano*, 44,7% respondentů odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, 34% odpovědělo *většinou ne*, nikdo neodpověděl *ne*.

Na otázku č. 2 – odpovědělo 4,3% respondentů *vždy ano*, 29,8% odpovědělo *většinou ano*, 27,7% odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, 29,8% odpovědělo *většinou ne* a 8,5% odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 3 – odpovědělo 0% respondentů *vždy ano*, 17% odpovědělo *většinou ano*, 29,8% odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, 27,7% odpovědělo *většinou ne*, 25,5% odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 4 – odpovědělo 0% respondentů *vždy ano*, 10,6% odpovědělo *většinou ano*, 38,3% odpovědělo někdy ano, někdy ne, 40,5% odpovědělo *většinou ne* a 10,6% respondentů odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 5 – odpovědělo 4,3% respondentů *vždy ano*, 17% odpovědělo *většinou ano*, 49 % odpovědělo *někdy ano, někdy ne*, 25,4% odpovědělo *většinou ne* a 4,3% odpovědělo *nikdy ne*.

Vyhodnocením odpovědí bylo zjištěno, že ruskojazyční vězňové neprojevují velký zájem o práci ve vězení a jejich chování nelze příliš ovlivnit odměnou či trestem. Rovněž nejsou příliš časté žádosti o kontakt s duchovním. Je to určitým překvapením, neboť religiozita ruských vězňů je velmi vysoká.

2. Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k ostatním spoluvězňům?

K otázce č. 2 se vztahují položky č. 6 – 12 v tabulce č. 2.

V tabulce jsou uvedeny četnosti odpovědí v nominálních hodnotách a průměr jednotlivých položek.

Počet odpovědí	vždy	většinou	někdy ano	většinou	nikdy	Vážený průměr
	ano	ano	někdy ne	ne	ne	
	1	2	3	4	5	
6. Vstupují rádi do konfliktu s jinými vězni	0	8	7	29	3	3,57
7. Je pro ně typické násilnické chování vůči ostatním	1	9	10	22	5	3,42
8. Konflikty řeší fyzickou silou	2	5	25	10	5	3,23
9. Konflikty řeší verbálně	0	7	28	12	0	3,1
10. Stávají se objektem šikany spoluvězňů	0	0	1	36	10	4,19
11. Zúčastňují se boje o postavení mezi ostatními vězni	0	19	10	12	6	3,1
12. Vytváří kolem sebe kroužek věrných, který jim slouží	5	27	6	9	0	2,21

Tabulka 2

Na otázku č. 6 – odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **17%** odpovědělo *většinou ano*, **14,9%** respondentů odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **61,7%** odpovědělo *většinou ne*, **6,4%** odpovědělo *ne*.

Na otázku č. 7 – odpovědělo **2,1%** respondentů *vždy ano*, **19,1%** odpovědělo *většinou ano*, **21,3%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **46,8%** odpovědělo *většinou ne* a **10,6%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 8 – odpovědělo **4,3%** respondentů *vždy ano*, **10,6%** odpovědělo *většinou ano*, **53,2%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **21,3%** odpovědělo *většinou ne*, **10,6%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 9 - odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **14,9%** odpovědělo *většinou ano*, **59,6%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **25,5%** odpovědělo *většinou ne* a **0%** respondentů odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 10 - odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **0%** odpovědělo *většinou ano*, **2,1 %** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **76,6%** odpovědělo *většinou ne* a **21,3%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 11 – odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **40,4%** odpovědělo *většinou ano*, **21,3%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **25,5%** odpovědělo *většinou ne* a **12,8%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 12 – odpovědělo **10,6%** respondentů *vždy ano*, **57,4%** odpovědělo *většinou ano*, **12,8%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **19,1%** odpovědělo *většinou ne* a **0%** odpovědělo *nikdy ne*.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že ruskojazyční vězňové zpravidla nevstupují rádi do konfliktů s jinými vězni, a rovněž pro ně není typické násilnické chování. Určitou zajímavostí je zjištění, že nebývají objektem šikany ze strany ostatních spoluvězňů. Zúčastňují se však boje o vedoucí postavení a kolem své osoby si vytváří kroužek věrných, který jim poskytuje různé služby.

3. Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k personálu?

k otázce č. 3. se vztahují položky č. 13 – 15 v tabulce č. 3.

V tabulce jsou uvedeny četnosti odpovědí v nominálních hodnotách a průměr jednotlivých položek.

Počet odpovědí	vždy	většinou	někdy ano	většinou	nikdy	Vážený průměr
	ano	ano	někdy ne	ne	ne	
	1	2	3	4	5	
13. Komunikují rádi s vězeňským	2	22	18	5	0	2,55
14. Mají negativní vztah k vězeňskému personálu	1	7	20	19	0	3,21
15. Svěřují se personálu s osobními problémy	0	2	7	31	7	3,91

Tabulka 3

Na otázku č. 13 – odpovědělo **4,2%** respondentů *vždy ano*, **46,8%** odpovědělo *většinou ano*, **38,2%** respondentů odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **10,6%** odpovědělo *většinou ne*, **0%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 14 – odpovědělo **2,1%** respondentů *vždy ano*, **14,9%** odpovědělo *většinou ano*, **42,5%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **40,4%** odpovědělo *většinou ne* a **0%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 15 – odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **4,2%** odpovědělo *většinou ano*, **14,9%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **66%** odpovědělo *většinou ne*, **14,8%** odpovědělo *nikdy ne*.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že ruskojazyční vězňové i když mají mnohdy negativní vztah k personálu, nemají problém s ním komunikovat. Ale nesvěřují se mu se svými osobními problémy.

4. Jaká jsou specifika chování ruskojazyčných vězňů?

K otázce č. 4. se vztahují položky č. 16 – 21 v tabulce č. 4.

V tabulce jsou uvedeny četnosti odpovědí v nominálních hodnotách a průměr jednotlivých položek.

Počet odpovědí	vždy	většinou	někdy ano	většinou	nikdy	Vážený průměr
	ano	ano	někdy ne	ne	ne	
	1	2	3	4	5	
16. Plní uložené povinnosti	0	18	21	8	0	2,78
17. Dodržují denní režim	0	36	11	0	0	2,23
18. Vyžadují změnu stravy z důvodu odlišné kultury	12	5	15	14	1	2,89
19. Mají zájem na kontaktu s rodinou	10	20	12	5	0	2,25
20. Dopouštějí se sebepoškozování	0	0	7	35	6	4,06
21. Jsou závislí na návykových látkách	0	3	21	18	5	3,42

Tabulka 4

Na otázku č. 16 – odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **38,2%** odpovědělo *většinou ano*, **44,6%** respondentů odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **17%** odpovědělo *většinou ne*, **0%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 17 – odpovědělo **0%** respondentů *vždy ano*, **76,6%** odpovědělo *většinou ano*, **23,4%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **0%** odpovědělo *většinou ne* a **0%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 18 – odpovědělo **25,5%** respondentů *vždy ano*, **10,6%** odpovědělo *většinou ano*, **32%** odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, **29,8%** odpovědělo *většinou ne*, **2,1%** odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 19 - odpovědělo 21,3% respondentů odpovědělo *vždy ano*, 42% odpovědělo *většinou ano*, 25,5% odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, 10,6% odpovědělo *většinou ne* a 0% respondentů odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 20 - odpovědělo 0% respondentů *vždy ano*, 0% odpovědělo většinou ano, 14,9 % odpovědělo někdy ano, někdy ne, 72,3% odpovědělo *většinou ne* a 12,8% odpovědělo *nikdy ne*.

Na otázku č. 21 – odpovědělo 0% respondentů *vždy ano*, 6,4% odpovědělo *většinou ano*, 44,7% odpovědělo *někdy ano*, *někdy ne*, 38,3% odpovědělo *většinou ne* a 10,6% odpovědělo *nikdy ne*.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že ruskojazyční vězňové dodržují naplánovaný denní režim ve věznicích. Je ale možné, že z jejich strany se jedná o účelové jednání ve snaze na sebe neupozorňovat. Mají velký zájem na kontaktech s rodinou, která jim má zřejmě pomoci překonat určitou izolaci vězeňského prostředí. Nebyl zjištěn jejich sklon k sebepoškozování, které je velmi časté u českých vězňů. Závislost na návykových látkách se rovněž neprokázala. Vzhledem k určitému rozšíření požívání návykových látek ve věznicích obecně, je to zajímavé zjištění.

4.6 Shrnutí a diskuse

V této části práce shrnuji výsledky dotazníkového šetření k jednotlivým výzkumným otázkám.

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k edukaci?

Z výsledků šetření vyplynulo, že postoje ruskojazyčných vězňů k edukaci nejsou jednoznačné. Nelze však konstatovat, že jsou převážně záporné. Naměřené hodnoty ukazují na střední část škály. Rovněž při vyhodnocení ovlivnitelnosti jejich chování pomocí odměn a trestů bylo zjištěno, že hodnoty se pohybují rovněž ve střední části hodnotící škály. Z toho vyvozujeme, že jejich jednání tímto způsobem nelze příliš ovlivnit.

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k ostatním spoluvězňům?

Z výsledků bylo zjištěno, že ruskojazyční vězňové nevyvolávají konfliktní situace a rovněž není pro jejich jednání typické násilnický způsob chování. Zajímavou skutečností bylo zjištění, že se ruskojazyční vězňové nestávají obětí šikany. Rádi však bojují o vedoucí postavení a vytvářejí si kolem sebe skupinu osob, která jim posluhuje.

Jaké jsou postoje ruskojazyčných vězňů k personálu?

Z výsledků šetření vyplynulo, že ruskojazyční vězňové i přes negativní vztah nemají problémy v komunikaci s vězeňským personálem. Nesvěřují se však personálu se svými osobními problémy.

Jaká jsou specifika chování ruskojazyčných vězňů?

Dodržování základních povinností nečiní dle odpovědí respondentů ruskojazyčným vězňům potíže. Rovněž převažuje zájem o kontakt s rodinou. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že se nedopouštějí sebepoškození, které je tak časté u našich vězňů. Závislost na návykových látkách nebyla ve větší míře zjištěna.

4.7 Závěr

Účelem trestu je na prvním místě ochrana společnosti. Z historie jsme již poučeni, že metoda fyzických trestů je neúčinná. Rovněž izolace odsouzeného nevede k jeho napravení a uvědomění si vlastní viny. Naopak odsouzený, který je takto „vydán napospas“ vězeňskému prostředí, k němu více přilne a přijímá jeho hodnoty. V případě jeho propuštění na svobodu je recidiva velmi častá.

Účinným způsobem, jak lze provádět výkon trestu, je zapojení odsouzeného do procesu resocializace. Musíme si uvědomit, jakému tlaku je osoba odsouzeného vystavena. Dochází k prudkému snížení životní úrovně, mnohdy ztráty zaměstnání, oslabení ostatních sociálních vazeb a což bývá mnohdy velmi důležité, je zde i podstatná redukce aktivit. Tím dochází k značné frustraci. Aby odsouzený „přežil“ výkon svého trestu, nutně se musí na podmínky věznice adaptovat. Ve vězení jsou velmi specifické podmínky života. Život je zde usměrňován vězeňskými pravidly, odsouzený se musí vyrovnat s pobytem na cele s lidmi, kteří trpí různým stupněm sociální deviace. Dalším podstatným faktorem je skutečnost, že každá minuta vězeňského života je naplánována a vězeň nemá možnost průběh dne ovlivnit. Často tedy propadá apatii. Postupně dochází k procesu prizonizace. Odsouzený přejímá hodnoty vězeňského prostředí.

Je zřejmé, že výkon trestu mění chování a osobnost vězně. Samozřejmě je důležité, který směrem je změna prováděna. Pokud s odsouzeným nepracujeme, můžeme předpokládat, že jeho vztah ke společnosti a tím i jeho osobní odpovědnost vůči ní bude velmi nízká. Naopak, resocializačním program, který je samozřejmě zaměřen na další život vězně po propuštění na svobodu, umožňuje opětovné zapojení do společnosti. Za tímto účelem jsou vytvářeny programy zacházení, které se skládají z různých aktivit. Nejdůležitější je terapie, při které se odsouzený snaží při společných zaměstnáních poznat sám sebe, své reakce na zátěžové situace a rovněž reakce okolí na svoji osobu. Vězeň je tak připravován na život na svobodě.

V této práci se zabýváme specifickou skupinou vězňů. Jedná se o ruskojazyčné vězně, kteří pocházejí ze států bývalého Sovětského svazu. V kapitole o ruském organizovaném zločinu jsem popsal zejména jejich

organizovanost, jejich „desatero zločineckých příkázání“, které jsou pro ně velmi důležité a jejichž porušení se trestá i smrtí.

Dalo se tedy předpokládat, že jejich chování bude v našich věznicích velmi specifické a do jisté míry budou vybočovat z chování ostatních českých vězňů.

Praktická část práce byla ve výzkumných otázkách zaměřena právě na odlišnosti v tomto chování, zejména pak byl zkoumán jejich vztah k resocializačnímu procesu – programu zacházení.

Výsledky výzkumu však jsou trochu překvapením. Ruskojazyční věžňové nijak nevybočují z chování obvyklého ve věznicích. Jejich zájem o program zacházení není příliš zřejmý, ale přímé odmítání těchto programů nebylo zjištěno. Neprojevují se rovněž nadměrně agresivně, běžně komunikují s personálem věznice. Dalo se očekávat, že se tvrdá pravidla zločineckého života promítnou i do věznice. Nic z toho nebylo zjištěno. Potvrdila se jen známá skutečnost, že si vždy ve věznici vytváří skupinu spoluvězňů, kteří pro ně vykonávají drobné úsluhy. Rovněž byl potvrzen jejich nezájem o užívání drog, který je snad důsledkem odlišné kultury.

Tato práce může být inspirací pro pracovníky vězeňství, kteří se zabývají vytvářením programů zacházení. Nejvíce však pro vychovatele, kteří jsou při resocializačním procesu vězňům nejbližší.

Seznam literatury:

1. BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 158 s. ISBN 80-7169-555-6
2. DLOUHÁ, Oxana. *Rusko – český odborný slovník kriminálního slangu*. 1. vyd. Praha: Police histori, 2000. 250 s. ISBN 80-902670-6-8
3. FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. ISBN 80-7044-772-9
4. GROSSMANN, Miroslav. *Ruskojazyčný klientský systém*. Kriminologický sborník, 2007. č. 4, s. 65-66.
5. GROSSMANN, Miroslav.; ROZTOČIL, Vojtěch. *Ruskojazyční*. 1. vyd. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. 119 s. ISBN neuvedeno
6. HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství II*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999. 120 s. ISBN 80-7040-376-4
7. KAŠPARU, Max. *Základy pastorální psychiatrie*. 1. vyd., Brno: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s. ISBN 80-7295-031-2
8. KOHOUTEK, Milan. *Zacházení s odsouzenými k dlouhodobým a doživotním trestům*. Příloha časopisu České vězeňství č. 2, Praha: Vězeňská služba České republiky, 1996, s.6.
9. KÝR, Aleš. *Zacházení s vězni na území ČSR v roce 1945 – 1955*. Dostupné na: <http://www.ad.vscr.cz/news_files/PhDr._Ales_KYR.doc> (navštíveno dne 20. 2. 2009).
10. MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Sborník materiálů Vězeňské duchovenské péče a Institutu Vězeňské služby ČR, Praha: Vězeňská služba, 2007. 80 s. ISBN neuvedeno
11. MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. Praha : 2004. 2. vyd. Praha: ASPI 2004. 146 s. ISBN 80-7357-045-9
12. NETÍK, Karel.; NETÍKOVÁ, Daria. *Psychologie v právu*. 1. vyd. Český Těšín: C. H. Beck, 1997. 128 s. ISBN 80-7179-177-6
13. NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1995. 192 s. ISBN 80-206-0472-3
14. NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin*. 1. vyd. Praha: Themis, 2003. 400 s. ISBN-80-7312-018-6
15. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. 1. vyd. Praha:Portál, 2000. 266 s. ISBN 80-7178-399-4

16. SMOLÍK, Josef.; ŠMÍD, Tomáš, *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 203 s. ISBN 978-80-210-4438-8
17. STANKOWSKI, Adam. *Nástin problematiky etopedie a sociální patologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004. 105 s. ISBN 80-7042-360-9
18. SOCHŮREK, Jan. *Teorie a praxe zacházení s odsouzenými, Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Liberec Technická univerzita, 2000. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3

Právní předpisy

Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v platném znění.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministra spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody v platném znění.

Metodický list GŘ Vězeňské služby č. 20/2007, kterým se stanoví principy a pravidla zacházení s odsouzenými cizími státními příslušníky.

Resumé:

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. První část obsahuje teoretický úvod do problematiky. Její první kapitola popisuje problémy edukace, zejména pak edukace ve vězeňském prostředí. Druhá kapitola seznamuje s vývojem vězeňství, je zde rozebrána problematika programů zacházení, které se týkají resocializace vězňů. Třetí kapitola seznamuje s problematikou vzniku a struktury organizovaného zločinu, zejména pak ruského a s jeho působením v České republice.

V druhé, praktické části práce, je proveden výzkum vztahu ruskojazyčných vězňů k nabízeným programům zacházení, dále pak je zkoumán jejich vztah k vězeňskému personálu a ostatním spoluvězňům. V diplomové práci byly vysloveny čtyři výzkumné otázky, na které byly metodou dotazníku hledány odpovědi. Výsledky šetření jsou zpracovány v tabulkách. Závěr práce je věnován vyhodnocení a diskuzi zjištěných skutečností.

Klíčová slova

Vězení, výkon trestu, vězeňská služba, programy zacházení, prisonizace, reedukace, resocializace, organizovaný zločin, ruskojazyční vězni.

Summary

This diploma work is divided in two parts. The theoretical background (introduction) is given in the first part. Problems of education, especially in the prison environment, are described in the first chapter. In the second chapter, we are informed about the development of the penal system and programs for developing treatment practices (procedures) concerning resocialization of prisoners. The third chapter gives an account of the origin and structure of the organized crime, especially Russian. The chapter informs also about activities of Russian speaking criminal groups in the Czech Republic.

The practical research of the attitude of the Russian speaking prisoners to the programs for developing treatment practices is performed in the second part of the diploma work. Furthermore, the relationship of Russian speaking prisoners to the prison staff and to other inmates is also examined. The diploma work posed four questions and tried to find answers to them by the questioner method. The results of research were summarized in charts and graphs. The final part of this diploma work is dedicated to evaluation and discussion of obtained information.

Keywords

Prison, penitentiary, criminal punishment of imprisonment, prison service, programs for developing treatment practices, imprisonment, resocialization, organized crime, Russian speaking prisoners.

Anotace

Práce se zabývá vztahem ruskojazyčných vězňů k edukaci ve specifickém prostředí věznice. Cílem práce je získání poznatků týkajících se postojů ruskojazyčných vězňů k programům zacházení věznicích, jejich vztahům k zaměstnancům věznic a ostatním spoluvězňům.

Klíčová slova

Vězení, výkon trestu, vězeňská služba, programy zacházení, prisonizace, reedukace, resocializace, organizovaný zločin, ruskojazyční vězni.

Abstract

This work is concerned with the relationship of the Russian speaking prisoners to the education system under specific conditions of incarceration. The aim of this work is to obtain information on the attitude of the Russian speaking prisoners to the programs for developing treatment practices and also their relationship to the prison staff and to other inmates.

Keywords

Prison, criminal punishment of imprisonment, prison service, programs for developing treatment practices, imprisonment, resocialization, organized crime, Russian speaking prisoners.

Bibliografický záznam

KUDLIČKA, Luboš. Edukace vězňů se specifickou kulturou: diplomová práce. Brno: Univerzita Tomáše Bati, Institut mezioborových studií Brno, Fakulta humanitních studií, 2009. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Bohumíra Lazarová, Ph.D.

Přílohy:

Příloha č. 1 – dotazník s úvodním oslovením

Vážený kolegové !

Obracím se na Vás s žádostí o pomoc při zpracování výzkumné části diplomové práce. Jmenuji se Bc. Luboš Kudlička a pracuji u Policie ČR v Brně. Studuji magisterský program sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně – Institutu mezioborových studií Brno, obor sociální pedagogika.

Zpracovávám magisterskou práci na téma Edukace vězňů se specifickou kulturou. Práce je zaměřena na ruskojazyčné vězně a součástí praktické části je vytvoření, rozeslání a později vyhodnocení dotazníku.

Chtěl bych Vás požádat o jeho vyplnění. Otázky jsou zaměřeny na získání poznatků o chování ruskojazyčných vězňů, jejich vztahu k programům zacházení, a postojům k pracovníkům věznic.

Dotazník je anonymní, odpovědi na jednotlivé otázky jsou vytvořeny v pětistupňové škále. Odpověď, která je podle Vašich zkušeností nejužitečnější, prosím zakroužkujte. Pokud budete vyplňovat dotazník elektronicky, stačí změnit barvu písma u zvolené odpovědi.

Děkuji Vám za Váš čas a pomoc.

Bc. Luboš Kudlička

DO TAZNÍK:

1. Aktivně přistupují k programu zacházení

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

2. Využívají pouze minimální program zacházení

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

3. Projevují zájem o práci ve vězení

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

4. Jejich chování ovlivňují odměny a tresty

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

5. Vyhledávají přítomnost vězeňských duchovních

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

6. Vstupují rádi do konfliktu s jinými vězni

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

7. Je pro ně typické násilnické chování vůči ostatním

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

8. Konflikty řeší fyzickou silou

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

9. Konflikty řeší verbálně

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

10. Stávají se objektem šikany spoluvězňů

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

11. Zúčastňují se boje mezi ostatními vězni

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

12. Vytváří kolem sebe kroužek věrných, který jim slouží

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

13. Komunikují rádi s vězeňským personálem

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

14. Mají negativní vztah k vězeňskému personálu

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

15. Svěřují se personálu s osobními problémy

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

16. Plní uložené povinnosti

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

17. Dodržují denní režim

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

18. Vyžadují změnu stravy z důvodu odlišné kultury

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

19. Mají zájem na kontaktu s rodinou

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

20. Dopouštějí se sebepoškozování

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

21. Jsou závislí na návykových látkách

vždy ano   většinou ano   někdy ano, někdy ne   většinou ne   nikdy ne

